

В.В. Рибак,
кандидат сільсько-
господарських наук

*Хмельницький національний
університет*

О.І. Трембіцька,
кандидат сільсько-
господарських наук

*Житомирський національний
агроекологічний університет*

РОЗВИТОК ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено актуальним питанням розвитку зеленого туризму в Україні, як одного із складових соціально-економічного, сталого розвитку сільської місцевості. наведено приклади міжнародного досвіду в галузі зеленого туризму.

Ключові слова: сільський зелений туризм, сталий розвиток сільської місцевості, сфера послуг, екологічна культура.

Постановка проблеми. Сучасна стратегія соціально-економічного розвитку України дає стимул до поживлення всіх сфер життєдіяльності. Перехід регіонів на самоврядність і самозабезпечення стимулює пошук шляхів підвищення ефективності економічного розвитку на місцевих ресурсах. На перший план висуваються соціально орієнтовані програми, сприяючі просуванню нових стратегічних завдань, перспективних інноваційних галузей, зокрема, туризму [1].

Мета статті — висвітлення сільського зеленого туризму, як нового виду бізнесу, сфери послуг і відпочинку, освітньої програми, виховання екологічної культури тощо.

Сільський зелений туризм — відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості та отримання ними послуг сільського зеленого туризму. Зокрема, це туризм, що проводиться у сільській місцевості і передбачає використання майна фізичних осіб — сільськогосподарських товаровиробників, особистих селянських господарств, фермерських господарств з метою рекреації тимчасового розміщення (проживання) туристів та активного залучення до традиційних форм сільського господарювання.

Актуальність розвитку сільського зеленого туризму в Україні зумовлюється нагальною необхідністю невідкладного розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села. За роки незалежності України в сільській місцевості спостерігається зменшення населення, зростання безробіття, масова заробітчанська міграція. Тому для держави є важливим розвиток сільського туризму так як він розширює сферу зайнятості сільського населення і дає селянам додатковий заробіток; розширює можливості зайнятості сільського

господаря не тільки у виробничій сфері, а й у сфері обслуговування. А також стимулює розвиток сфери послуг: торгівлі, транспорту, зв'язку, служби побуту, відпочинково-розважальних послуг та інших.

Актуальність розвитку сільського туризму на сьогодні вже не викликає сумнівів навіть у скептиків. Така діяльність не потребує капіталовкладень, а натомість, належним чином використовує наявні матеріальні та людські ресурси села. Як комплексний вид діяльності, сільський туризм є перспективним шляхом сталого розвитку сільської місцевості, засобом боротьби з бідністю та вирішення цілого ряду соціальних, економічних та екологічних проблем українського села.

Спілка сприяння розвитку сільського туризму в Україні впроваджує кілька проектів, спрямованих на створення конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках продукту сільського зеленого туризму України.

Одним із таких проектів є впровадження Програми “Українська гостинна садиба” — добровільна категоризація садиб за рівнем послуг.

Ця Програма передбачає:

1. Проведення оцінки ресурсно-житлового потенціалу агротуристичних садиб областей.
2. Комплексний аналіз та вимоги до індивідуальних місць розміщення.
3. Підготовку інспекторів з категоризації за Програмою “Українська гостинна садиба”.
4. Проведення категоризації індивідуальних та колективних засобів розміщення не готельного типу, які призначені для проживання туристів на сільських територіях.
5. Заснування Школи сільського зеленого туризму та впровадження програми навчання

з курсу “Основи знань щодо надання послуг з організованого відпочинку в агрооселях”.

6. Створення інформаційної бази житлового фонду та інфраструктури індивідуальних місць розміщення, послуг для обслуговування туристів.

Поняття “сільський зелений туризм” вже є відомим поняттям, суттю якого є надання послуг туристам і відпочиваючим у сільській місцевості з використанням власної садиби, продуктів свого підсобного господарства та трудових ресурсів членів родини. Саме розуміння суті та визнання суспільної користі сільського зеленого туризму в нашій державі Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні вважає найголовнішим здобутком своєї майже п’ятирічної діяльності. А також той факт, що сільський туризм, як форма діяльності сільського та форма відпочинку міського населення відбулася принаймні на значній частині регіонів. На сьогодні відомо не тільки з закордонних джерел, а й з власного досвіду той позитивний вплив, який справляє сільський туризм на благоустрій сільських садиб, в цілому сіл, на зайнятість сільського населення та на вирішення соціально-економічних проблем села [2].

Сільський зелений туризм нині стає все більш популярним у світі. Цей вид туризму, давно відомий як сільським господарям, так і відпочиваючим, відроджується у нас на нових засадах. Сьогодні понад 400 сільських господарів в Карпатському регіоні готові прийняти гостей у своїх садибах, а по Україні цей показник досягає значення близько 1000 садиб. Туристів приваблює до них зручна система поселення, сучасне обладнання приватних пансіонатів, близькість до природи, співвідношення ціна/якість, гостинність та домашня атмосфера при організації відпочинку [1].

Основним рушієм розвитку зеленого туризму, за висновками фахівців, є криза в сільськогосподарському секторі. Механізація й модернізація призвели до того, що в багатьох сільських регіонах Європи сільське господарство перестало бути найважливішою формою використання землі й пріоритетом у діяльності сільської громади. Сільський туризм спочатку розглядався як своєрідний “соціальний амортизатор” при реструктуризації аграрного сектору економіки, метою якого було перевести надлишок робочої сили в альтернативний сектор виробництва послуг і створити нові робочі місця на селі.

Другою причиною розвитку зеленого туризму є зміни вподобань туристів. Статистичні дослідження показують, що сьогодні 35% городян в Європі віддають перевагу відпусткам в сільській місцевості.

Тому прибутки селянських господарств за такі послуги не оподатковуються податком на додану вартість. До того ж, законодавство передбачає також звільнення доходів від оподаткування, що отримані завдяки наданню нічліжних послуг туристам. Урядом Польщі громадській організації “Польська федерація сільського туризму “Гостинні господарства” делеговані функції, що уповноважують інспекторів федерації проводити добровільну категоризацію об’єктів сільської нічліжної бази. Завдяки цій категоризації було піднесено якість послуг. Як наслідок — зросла кількість бажаючих відпочити у польському селі [2].

Сільський зелений туризм дає додатковий заробіток сільській родині та стимулює розвиток її господарства для забезпечення потреб туристів у продуктах харчування. Заради прибутку від гостювання туристів господар заводить свиню, козу, відгодує коня, відновлює занедбаний сад, заводить пасіку чи рибний ставок. Село також отримує поштовх до розвитку в результаті появи в ньому туристів. Крім того, перетворення того чи іншого села на центр зеленого туризму примушує місцеву владу розвивати в ньому заклади культури, транспортну інфраструктуру, приділяти увагу благоустрою населеного пункту.

Сільський туризм обходиться значно дешевше, ніж мандрівки на море чи за кордон. У вигазі обидві сторони туристичної об’єкти: господар будинку отримує гроші, турист — економить кошти.

З огляду на це селянам варто звернути увагу на дві категорії потенційних сільських туристів:

- міські жителі України, які не мають фінансової змоги відпочивати на морі чи за кордоном;
- іноземні гості, яким хочеться відчувати українську сільську екзотику.

Основними проблемами забезпечення відповідних умов для розвитку туризму на селі є:

- низький рівень якості та комфорту, які необхідні для задоволення потреб як вітчизняних, так і іноземних туристів;
- погане транспортне сполучення;
- низький рівень надання послуг;

- нестача цілісних туристичних пропозицій, що містять продукти, орієнтовані на новий тип туристів;
- низький рівень маркетингу, недостатнє методичне забезпечення та відсутність цілеспрямованої діяльності;
- існує сильна конкуренція з боку сусідів, які пропонують кращу інфраструктуру та сполучення, менш суворі візові вимоги та більш прогресивну систему оподаткування, яка сприяє розвитку туризму.

Наприкінці 90-х років ХХ ст. усі національні організації сільського туризму країн Європи об'єдналися в Європейську федерацію фермерського і сільського туризму (European Federation for Farm and Village Tourism) або скорочено "EuroGites". Основні цілі цієї організації: сприяння розвитку сільського зеленого туризму та інвестування проектів розвитку сільського туризму. Лідерами індустрії сільськогосподарського туризму вважаються Іспанія та Франція. Особливістю сільського зеленого туризму Франції є привабливість для туристів дійсно старих селищ без імітацій. Сільський зелений туризм у Франції пропонує більш комфортний відпочинок, ніж у країнах Південної Європи.

В Іспанії зовнішній потік агротуристів зрівнявся з внутрішнім, завдяки дотриманню вимог якості обслуговування, що контролюється асоціаціями господарів агросадіб, та налагодженості мережі інформаційної підтримки сільського туризму. Класифікація сільських садіб виділяє три групи: сільський готель (HR — hotel rural); замок, історичний маєток (CA — Castillo); сільський будинок (CR — casa rural). Також існує категоризація сільських готелів за системою "INNS OF SPAIN", згідно якої їм присвоюється від 1 до 4 тюльпанів.

Австрія має імідж країни з "відпочинком на чистому повітрі і гостинності", де високого рівня досяг міжнародний і внутрішній туризм. Природа, архітектура та екологічно чисті продукти приваблюють прихильників сільського туризму. Австрійський туризм об'єднує малі та середні сімейні ферми, які відповідають певним вимогам (наявність душі, також діє система екологічної сертифікації балкона, достатньої житлової площі, загального приміщення для спілкування).

В Україні, базуючись на польському досвіді, діє система екологічної сертифікації та добровільної категоризації "Зелена садиба", яка розроблена всеукраїнською Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму.

Схему сертифікації побудовано на принципах зменшення шкідливого впливу агротуристичного об'єкта на екологію, підтримки народних традицій та ремесел, підтримки місцевої економіки, розвитку екологічно сприятливих видів розваг і відпочинку". На підставі вивчення досвіду різних країн можливо виділити напрямки та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні при вдосконаленні законодавчого регулювання сільського зеленого туризму (таблиця [3, 4]).

Україна на сучасному етапі в наданні туристичних послуг поступається перед багатьма країнами, хоча в сільському господарстві та зеленому туризмі як в обсягах, так і в потенційних можливостях держава має значні можливості. Селянам "зелений" туризм дає поліпшення умов і якості життя, розширює сферу зайнятості, дає додатковий заробіток. При цьому їхні прибутки надходять не лише від здавання в найм приміщень для проживання, а й від безпосередньої реалізації власних сільськогосподарських продуктів, приготування з них їжі для гостей, прокату спортивного та рибачього знаряддя, продажу ремісничих та інших виробів [3].

Зростання достатку окремо взятої родини приносить користь і всій сільській громаді. Збільшення потоку туристів спонукає розвиток підприємництва, розбудову інфраструктури села (доріг, транспорту, очисних споруд, засобів зв'язку, місць для відпочинку та розваг тощо), активізуватиме діяльність громади у відродженні та збереженні культурної спадщини. Зелений туризм є перспективною сферою господарювання, оскільки він дає можливість створити додаткові туристичні продукти, в першу чергу, для споживачів із середнім та невисоким рівнем доходів, забезпечити зростання зайнятості в сільській місцевості, а також залучити певні інвестиційні ресурси для модернізації наявної туристичної інфраструктури.

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в Україні зумовлюється нагальною необхідністю невідкладного розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села, що передбачає відновлення трудового потенціалу, припинення безробіття, міграційних процесів, підвищення матеріального достатку сільського населення. У цьому контексті сільський зелений туризм слід розглядати як одне з важливих явищ сучасності, підпорядкованих дії об'єктивних законів розвитку суспільства, підвищення зайнятості

сільських мешканців, зростання їх доходів та підвищення життєвого рівня загалом.

В Рівненській, Хмельницькій та Житомирській областях сільський туризм поступово набуває значення важливого соціально-економічного чинника. Він створює робочі місця у сільській місцевості, сприяє використанню туристичних ресурсів, збільшує можливості відпочинку для малозабезпечених верств населення, приїзд туристів сприятиме більшому піклуванню та кращому збереженню культурно-історичних пам'яток регіону, створенню робочих місць у сфері обслуговування, транспортній мережі, які зможуть надати роботу в випускникам навчальних закладів.

Рівненщина багата на унікальні пам'ятки природи, такі як: регіональні ландшафтні парки “Дермансько-Мостівський”, “Надслучанський”, “Прип’ять-Стохід”; пам'ятки при-

роди загальнодержавного значення: урочище “Олександрівка”, Велике Почаївське озеро, урочище “Теремне” і багато інших. Територія Хмельницької області має велику історико-культурну спадщину, унікальні об'єкти природно-заповідного фонду. На території Житомирщини розташовані “Поліський природний заповідник”, заповідник “Кам'яне село”; заказники: “Городницький”, “Дідове озеро”, “Забарський” та ін. Враховуючи ці аспекти можна розробляти пізнавальні програми, які будуть включати ознайомлення з історико-культурною спадщиною регіонів та з об'єктами природно-заповідного фонду, розробляти маршрути “екологічних стежок”, організувати збір лікарських трав, акцентувати увагу на органічному харчуванні, розвивати екологічну свідомість туристів.

ВИСНОВКИ

Перешкодами для здійснення сільського зеленого туризму в Рівненській, Житомирській та Хмельницькій областях є, по-перше, відсутність сприятливої законодавчої бази для розвитку зеленого туризму. По-друге, село потребує створення інфраструктури зеленого туризму: фінансових установ для кре-

дитування господарів, системи підготовки кадрів, культурно-побутової бази села, транспортної мережі. Сільський зелений туризм є вдалим поєднанням користі для відпочивальників і сільських господарів, але потребує зусиль і уваги законодавців, керівників органів влади та громадськості.

Напрямки та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні на підставі світового досвіду

Країна з подібним досвідом	Напрямок розвитку сільського зеленого туризму на Україні
Німеччина, Італія, Австрія, Польща, Угорщина	Пільговий режим оподаткування
Франція	Спільний розвиток сільської місцевості та туризму за фінансової підтримки приватного сектору та координації уряду; поділ району на зони відпочинку та зелені зони
Італія	Розвиток агротуристичного бізнесу пов'язаний з курортним, спеціалізація на гастрономічних та дегустаційних турах
Італія, Іспанія	Виникнення спеціальних готелів у сільській місцевості поблизу монастирів
Австрія	Зайнятість гостей у зборі трав, приготуванні молокопродуктів, вигоні худоби
Франція	Приморські агросадиби, кінні ферми, винні агросадиби, рибальські будинки
Румунія	Етнографічні види сільського зеленого туризму

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Методичний посібник для мешканців сільських територій Вінницької області.* Кельце — Вінниця 2009. Вінницьке обласне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. — 2009. — 211 с.
2. *Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні.* www.greentour.com.ua.
3. *Земельна реформа в Україні.* <http://zemreforma.info/>
4. *Скрипчук П.М.* Теоретико-методологічні основи формування системи екологічної стандартизації і сертифікації: [Монографія] / П.М. Скрипчук. — Рівне: НУВГП, 2011. — 367 с.